

Álendskt sjálfstýri

Tær stóru, bæði politisku og sosialu, rembingar, sum fyrra verðinskriðgj hevði við sær, gjørdur, at russiska keisaraveldið fór at ridla, og tá ið tað frættist, at Nicolaj II, keisari, hevði lagt frá sær, 15. mars 1917, vistu fólk, at endi var á tí gamla stjórnarlagnum í Ruslandi.

Í november 1917 boðaðu teir nýggju menninir í Kreml við Vladimir Lenin á odda frælsi fyri allar fólkaminnilutar, ið høvdu verið innan fyri tað russiska keisaraveldið. Hesir minnilutar skuldu sjálvir gera av, hvørja stjórnarskipan teir skuldi hava, og hvørjum teir vildu vera saman við. Hetta var fyrstu ferð, at grundreglurnar um sjálvavgerðarrætt hjá fólkaminnilutum vórðu orðaðar so týðiliga. Nú, meir enn seksstíggis ár aftan á frælsisboðskapin hjá Lenin, kunnu vit ætla um, antin russar hava gjørt eftir yvirlysing hansara.

Tá ið boðskapurin úr Kreml frættist til Álands, fóru ungir áendingar til verka. Teir fóru úr oyggj í oyggj til at vita, hvat fólk helt um støðuna hjá Álandi. Öll vóru sjáldsagt fegin um sjálvavgerðarrættin hjá fólkaminnilutum, og 96% søgdu: »Vit vilja koma saman aftur við Svøríki.« Áendingar vendu sær til svensku stjórnina og bóðu um hjálp, og svjar lovaðu at hjálpa Álandi. Men Finland, ið 6. desember sama ár (1917) hevði fingið sjálfstýri við at visa til sjálvavgerðarrættin hjá øllum minnilutum, var ímóti ynskinum hjá áendingum, og áendingar máttu so stríðast enn í 4 ár inn til ein endalig avgerð fekt.

Í janúar 1919 var ein sendinevnd úr Álandi í Paris, har friðarsamráðing var aftan á fyrra verðinskriðgj, fyri at fáa friðarsamráðingina at taka sær av Álands sak, men har spurdist einki burtur úr. Seinni, tá tað frættist, at franski forsætisráðharrin George Clemenceau hevði hildið eina talu, sum kundi skiljast soleiðis, at friðarráðstevnan fór at taka undir við krøvunum hjá áendingum, skundaði stjórnin í Finlandi sær til at gera uppskot til eina sjálfstýrslóg fyri Áland. Hetta lógaruppskot varð viðtikið í finska rikisdegnum 30. apríl 1920.

Men áendingar vildu ikki ganga frá kravinum um at koma saman aftur við Svøríki, og 1. mai 1920 var ein álendsk sendinevnd í Svøríki og hitti svenska kongin á slottinum í Stockholm. Har søgdu álendsku sendimenninir, sum teir so ofta høvdu sagt fyrr, at teir einki lögdu í tað sjálfstýri, sum Finland bjóðaði teimum.

Stutt aftan á, at álendska sendinevndin var komin heim aftur úr Stockholm, komu finski forsætisráðharrin og tveir aðrir ráðharrar til Mariehamn og boð vórðu send eftir kommunu- og statsfulltrúum

at koma til fundar. Fundurin varð hildin á ráðhúsinum í Mariehamn og finski forsætisráðharrin talaði til samkomuna og segði m.a., at Finland altíð við vælvilja vil ganga krøvum frá áendingum á mæti, og um áendingar vildu broyta sjálfstýrslógina, so vildi finski rikisdagurin taka undir við tí. Hann bað samkomuna taka við hesi lóg og byrja at brúka hana. Hann segði eisini, at finska stjórnin hevði frætt, at ábyrgdarleysir persónar arbeiddu fyri at skilja Áland frá Finlandi. Hann vildi ávara allar og siga, at finska stjórnin fór at fara harðliga móti slíkum royndum.

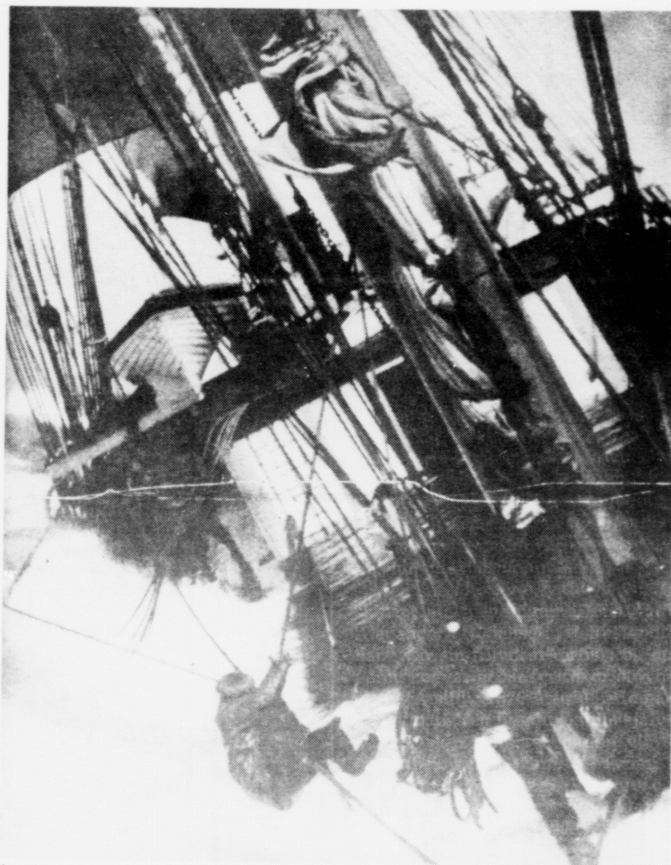
Aftan á finska forsætisráðharran fekk Julius Sundblom, blaðstjóri, orðið, hann var ein av høvuðsmönnum fyri, at Áland skuldi sameinast við Svøríki. Julius Sundblom talaði vegna allar áendingar, sum vildu sleppa aftur til Svøríki. Hann segði stutt, at áendingar einans høvdu kravt sama rætt, sum aðrir minnilutar í tí gamla russaríkinum: sjálvir við fólkakrøvum at gera av, hvørjum landi teir vildu vera saman við, og tað ætlaðu teir framvegis at stríðast fyri. Teir kundu so stutt ikki taka ímóti tí sjálfstýri, ið Finland hevði bjóðað teimum, eitt sjálfstýri, sum teir ikki høvdu biðið um. Soleiðis endaði hesin fundur. Nakrar tímar seinni vóru Julius Sundblom og varahæðshøvdingi Carl Björkmann tiknir og fluttir úr Álandi. Carl Björkmann var saman við Julius Sundblom annar av høvuðsmönnum fyri, at Áland skuldi koma saman aftur við Svøríki.

Aftan á hvassa skrivning millum Finland og Svøríki, fekk Ongland beint trætna um Áland til Fólkasambandið (Folkenes Forbund). Teir fongslaðu áendingarnir vórðu dæmdir fyri at birta uppundir landsviki, men teir vórðu náðaðir, sjálvst um teir ikki høvdu biðið um náði.

Fólkasambandið skipaði eina nevnd av lögfrøðingum til at kanna Álandsspurningin frá einum fólkarettssligum sjónarmiði. Henda nevnd kom til tað úrslit, at Áland var tikið av russum aftan á, at Finland varð tikið, og at áendingar á einum interkommunalum fundi í Finström 20. august 1917, aðrenn Finland var skipað sum sjálvstøðugur statur, høvdu gjørt vart við, at teir vildu sameinast aftur við Svøríki, ið teir høvdu verið saman við líka síðani steineldina, men sum teir, vegna valdsgerðir, høvdu verið skildir frá í hundrað ár.

Spurningurin um, hvat land Áland skuldi vera saman við, var ikki ein innanhýsis finskur spurningur men ein alheims spurningur, sum Fólkasambandið átti at viðgera. Lögfrøðisliga nevndin gav so stutt áendingum viðhald.

Framhald

Í 1876 áttu áendingar 230 skip, og teir bygdu skipini sjálvir, stór skip, sum teir sigldu við á øllum heimsins høvum. Her álendska skipið Sylfid við Cap Horn í 1912

Høvuðsstaðurin á Álandi, Mariehamn, varð helst grundaður av russiskum ávum, og ætlanin var, at byurin skuldi verða ein stuttleikabyur. Hagar komu rikfolk úr øllum Ruslandi at stuttleika sær. Myndirnar eru frá teirri tíðini

Lýsið i

sosialinum